

Kaj vemo o glinokopih v Biljah

Že veliko prispevkov je govorilo o pomenu opekarstva v Biljah, ki je z opekarniškimimi dimniki in velikimi objekti posebej krasno krajino vasi. Malo pa jih je govorilo o reliefni podobi, kjer so Biljam prav glinokopi oblikovali današnji izgled.

Pogoj za nastajanje opekarniške obrti je bila kvalitetna glina. Za proizvodnjo opeke so bili nujno potrebni tudi kamen, voda in les, česar je bilo v okolju na pretek.

Opekarništvo že v antiki

To so ugotovili tudi Rimljani, izumitelji gradnje opečnatih zgradb po Sredozemlju in širše. Mimo Bilj je pred dva tisoč leti potekala rimska cesta, ki je iz Ogleja (Aquileia) vodila čez Castro (Ajdoščina) v Emono (Ljubljana). Po njej je živahno potekal poštni promet s postajami in edina označena postaja v tem okolju je bila Ad Fornulos (Pri pečeh), ki jo arheologi postavljajo med Bilje in Bukovico. Ime rimske postaje utemeljujejo tudi arheološka izkopavanja, ker so na Križ Cijanju našli ostanke rimske opekarske obrti. Odkrili so več preprostih lončarskih

peči s kalotosto nadgradnjo, delavniški objekt, vodni rezervoar in vodnjak ter skromne ostanke večje opekarske peči oglate oblike, kjer so žgali tegulo. Po zatonu antike nimamo več zgodovinskih virov o obstoju opekarniške obrti. Nedvomno pa je obstajala, kajti Bilje se v pisnih virih prvič omenjajo v 13. stoletju kot vas z zgrajenimi objekti. V 19. stol. je postala obrtna dejavnost množična. Po spominskem pripovedovanju (Martin Nemeč, Avgust Saunik, 1995) je biljensko območje postalo pravo obrtniško naselje, kjer so izdelovali predvsem zidake in korce.

Žganje glin na star način

Opeko so žgali v poljskih pečeh – žganje v kopah, kar je pomenilo, da so kopo postavili ob potok, glino pa so kopali okrog nje. Ko so ilovnato plast do določene

globine porabili, so peči le prestavili nekaj deset metrov južneje ob vodi. To so večkrat ponovili. Na območju vasi so tako nastajali glinokopi, ki jih ni bilo potrebno niti zasuti, ker je bil dnevni kop relativno plitev in ga je redno polnila talna voda. Pravijo, da kar so v enem dnevu izkopali, je bilo naslednji dan do tri četrtnine zalito. Poljske peči in kasneje nekoliko izpopolnjene opekarske peči – hrovatine so postavljali predvsem vzdolž Potoka. Glinokopi ob brežini so nižali teren, kar je še danes jasno vidno. Nekoč je Potok vijugal, danes pa teče naravnost v Vipavo, njegova okolica postaja območje pogostih poplav. Opekarske peči in kopanje ilovice so delovali tudi na zahodu vasi, pod Obršem, predvsem pa pod Marogovnikom, kjer je delovala opekarna do leta 1921. Vzhodno od Potoka so kopali ob Rusi poti, ki so jo Biljenci poimenovali prav po rdečem drobirju opeke iz bližnjih opekarn, s katerim so tlakovali cesto do opekarn in lastnih domov. Še danes so vidne vodnate jame glinokopov, ki se raztezajo skoraj do Margetence in Počival. Južneje so opekarji uporabljali vodo iz reke Vipave.

Strojna proizvodnja olajša delo

V drugi polovici 19. stol. se je v Evropi začela industrijska revolucija, ki je v obrtno obrate opekarjev prinesla strojno proizvodnjo. Postopno so se uvajali stroji, ki so popolnoma spremenili postopek dela in tudi vpliv na krajino. V Biljah so delovale tri opekarn, kjer so uvedli Hoffmanove peči: Ljudska opekarna, Frnaža in Počivale. Strojni postopek obdelovanja glin je zelo povečal število izdelkov, posledično pa je zahteval tudi spremenjen način kopanja, obdelovanja in prevoza glin.

Bagri vedričarji, prekucniki in buldožerji

Nekoč so delavci ročno kopali glino. Mastno ilovnato gmoto so nato s samokolnicami – karjolami in vozovi pozimi prepeljali k obratu. Spomladi so ilovico stesali z motikami, ki so jih klepali kot kose, da so njihove ostre konice zlahka rezale gsto gmoto. Raztesano ilovico so nalagali v kupe ter jo polivali z vodo, da se je razmehčala in razpustila. Nato so jo gnetli z bosimi nogami, s hlačami

Nova
SEAT Arona.

Sledi svoji poti.

**HUDOBRA
PONUDBA
VOZIL ŠKODA**

SKODA.SI

Nova Gorica, t: 05 33 84 590
Tolmin, t: 05 38 00 550
www.stavanja.si

Servis vozil • Kleparska in ličarska popravila • Velika zaloga rabljenih vozil

pooblaščen prodajalec, serviser vozil:

zavihanimi do kolen, zato se jih je oprijel vzdevek Blatarji. To je bilo zelo težko fizično opravilo in prav pri tem procesu opekarstva je naslednje stoletje prineslo največ novosti.

Najprej so odpravili ročni izkop in prevoz gline do strojev za nadaljnjo obdelavo, lopate so zamenjali bagri vedričarji, transport so opravljali z vagončki prekucniki in lokomotivo. V 70 letih prejšnjega stoletja so začeli kopati glino s težko gradbeno mehanizacijo, z buldožerji, z nakladači in jo s kamioni dovažali na deponijo. Glinokopi so postajali večji, predvsem pa globlji.

Ostala je Frnaža

Po drugi svetovni vojni so območje prvih opekarskih obrti in industrije prevzele Goriške opekarne, ki še danes uspešno nadaljujejo opekarsko tradicijo. Zaradi zastarelosti in nerentabilnosti so postopoma ukinili vse tri opekarne v Biljah in sanirali glinokope. Najprej so podrli Ljudsko opekarno, nato opekarno na Počivalah, ostala je le današnja Frnaža, ki žalostno propada. Njen dimnik je še zadnji pomnik nekdanj cvetočega

opekarstva v Biljah. Najbolj neugodno pa je, da na območju vasi ni več na razpolago kvalitetne gline.

Goriške opekarne so sanirale pretežni del glinokopov severno od glavne ceste Miren–Vrtojba–Bukovica in ohranile edini večji glinokop ob reki Vipavi v Biljah, ki dobiva drugačen pomen. Stoletne ročno kopane

jame je zalila talna voda in nad glinokopi se še vedno spreletavajo kačji pastirji in komarji, zvečer pa se naokrog razlega žabji zbor.

*Nataša Nemeč
Foto: Klavdij Bajc*

Ekološki pomen glinokopa

Zavod RS za varstvo narave (prej Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine) je ekološki pomen nekdanjega glinokopa v Biljah prepoznal preko sodelovanja z lovci, ki so na tem območju že tedaj zadrževali rase mlakarice.

Hitro je postalo jasno, da je območje pomembno tudi za številne ogrožene vrste ptic. Tu so se redno pojavljale siva čaplja, velika in mala bobnarica, dolgokljuni mokož, velika in grahasta tukalica. Občasno so tu tudi številni drugi zanimivi in redki pernati gosti, kot so rjava in čopasta čaplja, kvakač, njivska gos, črna liska, številne rase (kreheljč, žvižgavka, sivka, belooka raca, žametna raca, čopasta črnica) in bela štoklja. Tako je bilo območje leta 1985 vpisano med naravne znamenitosti regionalnega pomena. (Slika 1).

Pomembno območje za več vrst živali

Danes vemo, da območje ni pomembno le za ptice, ampak tudi za številne druge skupine ogroženih vrst živali. Tu so habitati in potencialni habitati številnih dvoživk (npr. laška žaba, *Rana latastei*), kačjih pastirjev (npr. povodni škratec, *Coenagrion scitulum*), naše edine sladkovodne želve,

močvirske sklednice (*Emys orbicularis*), pa tudi rastlinskih vrst, kot je mešinka (*Utricularia* sp.), ki je ena od naših žužkojedih vrst. Habitati teh vrst na območju opuščene glinokopa so tesno povezani s tistimi ob reki Vipavi. Tako je danes površina opuščene glinokopa del posebnega varstvenega območja (območje Natura 2000) doline Vipave (Slika 2) ter del ekološko pomembnega območja. Poleg tega je del opuščene glinokopa varovan kot samostojna naravna vrednota Bilj – opuščen glinokop.

Varovanje in ohranjanje območja

Ukrepi varovanja zahtevajo ohranjanje območja v čim bolj naravnem stanju ter prepovedujejo vsakršno zasipavanje in odstranjevanje vegetacije. Pred vsakim posegom v območju je potrebno pridobiti mnenje pristojne organizacije za naravovarstvo.

Glede na številne interese po širjenju obdelovalnih in zazidalnih površin si lahko za precejšen skupen uspeh štejemo dejstvo, da smo uspeli ohraniti naravno bogastvo tega območja.

Želimo si, da bi se prebivalci in širša skupnost zavedali številnih koristi, ki nam jih prinašajo mokrišča: varujejo nas pred poplavami in pred sušami, čistijo naše vode in zrak, so prava zakladnica rastlinskih in živalskih vrst, nudijo še zadnja zatočišča ogroženim vrstam in tudi nam pomagajo do sprostitve in umiritve. Poleg tega ne smemo pozabiti, da so izvrstna učilnica v naravi: ne samo otroci in ostali navdušenci nad naravo – tudi strokovnjaki se vedno znova vračajo v tovrstna okolja. Tu pridobivajo drobce novih spoznanj, ki bodo morda nekoč ključna za naše preživetje – in za preživetje številnih vrst okoli nas.

Jana Laganis, ZRSVN, OE Nova Gorica

Foto: Klavdij Bajc

Slika 1: Označba območja, ki je bilo leta 1985 vpisano med naravne znamenitosti (vir: arhiv ZRSVN in Naravovarstveni atlas).

Slika 2: Površine, ki so danes vključene v območje Natura 2000 in med ekološko pomembna območja ter površine s statusom naravne vrednote (vir: Naravovarstveni atlas).